

Телефонътъ и стенографията.

Подъ това название писахме вече въ нашето списание въ второто му течение въ 1877 год.; а въ послѣднитѣ години четохме нѣколко статии по този въпросъ въ различнитѣ стенографически вѣстници. Тукъ ще споменемъ за една статия, която е излѣзла въ Мюнхенский стенографически вѣстникъ отъ г. Едиль Будау, вѣстникарь-стенографъ въ Триестъ, който потвърждава на практика това, което ний прѣдсказахме прѣди 15 години по теорията. Нека цитираме по-важнитѣ мисли отъ споменѣтата ни статия, а послѣ да сравнимъ съ това даннитѣ, които ни дава споменѣттии писателъ въ Мюнхенский вѣстникъ.

„Человѣкътъ може да прѣдава своитѣ мисли и идеи — започва писателътъ*) — на друго едно лице непосредственно съ гласътъ или говорътъ и посредственно чрѣзъ писмото. Отъ като се изнамѣри телефона, имаме едно ново срдѣство, съ което може, безъ разлика на растоянieto и безъ да се губи врѣме, да се съобщава гласътъ или говорътъ. Телефонътъ има това прѣимущество прѣдъ телеграфа, че може чрѣзъ него съ по-малки срдѣства, а велѣдствие на това и побързо, да се постигва същото, което става чрѣзъ телеграфа. При телефона именно нѣма нужда отъ знакъ за звукътъ; а при телеграфическитѣ съобщения е било нужно да се опрѣдѣлятъ знакове за отдѣлнитѣ звукове, защото само знакове (точки и тиренца) могатъ да се прѣдаватъ на далечъ. И така телефонътъ улеснява съобщенията значително, особено тогазъ, когато онзи който говори бива непосредственно съединенъ съ друго, комуто говори. Нъ ако между първий и вторий се намира нѣкоя посредствующа личностъ, както на пр. сега посредствуватъ телеграфиститѣ между подавателя на депешата и между адресата, то телефонътъ само тогазъ ще може да получи дѣйствителна стойностъ, ако посредствующиятъ умѣе да стенографира.

Ако си прѣдставимъ сега намѣсто тетеграфисти въ бждѣще „телефонисти“, то тѣ ще иматъ за задача, да слушатъ на телефона и да забѣлѣзватъ дума по дума венчко, което се прѣдава чрѣзъ него. Тукъ съ възможни два случая: или трябва телефоническитѣ податели

*) Виждѣ «Югославински Стенографъ отъ 1877 год. стр. 92.

да говорятъ толковъ полегка, за да може телефонистътъ-приемателъ да слѣди съ обикновенното писмо, или пъкъ трѣбва телефонистътъ същевременно да е и стенографъ, за да може да пише тъй бързо, както говори подателътъ. Ако би трѣбвало да се пише съ обикновенното писмо, тогазъ не ще да бѣде възможно, да се върши работата побърже, отъ колкото сега съ телеграфирането, гдѣто тоже телеграфистътъ прѣписва знаковетъ въ обикновенното писмо отъ телеграфната лента; въ прочемъ и върху нея се отбѣлзватъ чрѣзъ аппарата знаковетъ не по-бързо, отъ колкото ако ги пишешъ съ обикновенно писмо. Нѣ ако сега прѣзъ телефонътъ се прѣдаватъ гласоветъ съ естественната бързина на говорътъ отъ единия край до другия, и ако при телефона слѣди стенографъ, който ги схваща въ сѣщій моментъ, когато се произнасятъ; то съ това, разбира се, всичката работа ще стане въ четири пѣти по кжео врѣме, отъ колкото чрѣзъ телеграфътъ. Да вземемъ прѣдъ видъ даже и това, че телефонистъ-приемателъ ще трѣбва пакъ да прѣпише депешата въ обикновенното писмо, ако адресатътъ не знае да чете стенографията, нѣ все пакъ се е спечелило двойно нѣщо: 1) телефонистътъ-прѣдатель не трѣбва да се мае съ полегко диктувание, и 2) сѣщій апаратъ може по-често и за по-вече депеша да послужи, ако е бързо готовъ съ едната.

Отъ това се вижда, какъ се намиратъ тѣзи двѣ изнамѣрения, стенографията и телефонътъ въ тѣсна взаимна свѣрка: отъ една страна правий напрѣдѣкъ при телефонирането не е възможенъ безъ стенографията, а отъ друга страна стенографията ще се разшири, именно по поводъ на телефона, тоже и между оная категория хора, които си иматъ работа съ телефона и които може би иначе не щѣха да се заинтересуватъ за нея. И така прѣдстои за двѣтъ изнамѣрения едно голѣмо бѣдѣще.⁴

Това е цитатъ отъ нашата статия въ „Югославянский Стенографъ“, написана прѣзъ 1877 год. Остава да видимъ, какво пише спомѣнжтй специалистъ прѣзъ 1894 год. въ Мюнхенското списание:

„Въ качеството си като вѣстникарь и стенографъ — казва г. Будау*) — работихъ два мѣсеца наредъ за своятъ вѣстникъ по телефона между Триестъ и Виена и забѣлзвахъ стенографически пристигающитъ депеша (фонограми). Така отворихъ стенографическо-телефоническо съобщение въ службата на вѣстникаретвото и работихъ всѣки день два пѣти на 2¹/₂ слѣдъ пладнѣ и на 11 прѣдъ полунощъ. Тая телефонна линия е въ Австро-Унгария най-дълга, тя мѣри повече отъ 520 *km*. Съ молниена бързина апаратътъ прѣнася гласътъ, а звукътъ е тѣй естественъ, като че се намира говорящето лице до мене. Стено-

*) Виждѣ „Bairische Blätter für Stenographie“ отъ 1894 год.

графътъ, за да има ржцѣ свободни, туря на главата си единъ апаратъ въ видъ на шлемъ, който допира до двѣтѣ уши, посредствомъ двата края на телефона. Едвамъ се отвори съобщението, и азъ чухъ обикновенното „хало“, като знакъ че се захваща разговора, и двамата другари се поздравихме. Единъ разговоръ трае обикновенно 3 минути, нъ понѣкога работѣхъ непрѣкъснато до 15 минути. Най-голѣмата бързина, която получихъ при писанието, бѣхж 370 думи въ три минути.

Единъ телефонъ и дорбѣ уредена съобщителна служба има голѣма полза и голѣмо значение за единъ вѣстникъ. Ако би да се приематъ отъ една депеша около 250 думи, то почти се изисква непрѣкъснато телеграфиране 1 часъ при добри телеграфисти. Тѣзи думи говорѣтъ най ясно, колко врѣме се спестява чрѣзъ стенографията.

Едно ново въведение въ вѣстникарството е телефонически вѣстникъ подъ названието: „Телефонически Херолдъ*)“ въ Буда-Пеща, който има вече 3.500 абонати. Всички ония, които въ тоя градъ иматъ телефони въ къщата си или въ канцеларията си, могатъ всеки день чрѣзъ телефонътъ да слушатъ въ продължение на 5 минути най-прѣснитѣ новини. Годишниятъ абонаментъ е само 6 фиоринта.

Държава, която има най-много телефони, е Швеция-Норвегия, сетнѣ идѣтъ Германия, Австро-Унгария и Франция. Италия има само мѣстни телефони, нъ има намѣрението, да направи международна линия за Триестъ. Прѣди нѣколко мѣсеци се съедини Виена съ Берлинъ чрѣзъ телефона.**)

Телефоннитѣ съобщения растѣтъ отъ день на день; както днесъ обема една гжета мрѣжа отъ телеграфни жици цѣлата земя, така въ едно близко бждѣще ще се образува подобна мрѣжа отъ международни телефонни линии. За стенографитѣ отвара се слѣдователно широко поле за полезна дѣятелность, тжй като има едно голѣмо множество работи, които разумната чловѣческа глава може да свърши само, ако е подпомогната отъ крилатата ржка.

Стенографията и телефонътъ заедно, това е прогресътъ!¹⁴

Така виждаме, какъ се изпълнихж нашитѣ комбинации, изказани прѣди толкова години, а вѣрваме тоже, че идентѣ, изказани въ заключението и на двѣтѣ статии, ще се осжществѣтъ рано или късно.

*) Херолдъ = гласникъ.

**) Въ България има, освѣнъ мѣстнитѣ сношения въ Пловдивъ и София, и междуградски сношения Пловдивъ-София. Проектирано е, да се свърже Руссе съ столицата, а слѣдъ нѣкое врѣме и други градове.

O početku i razvitku stenografije u Hrvatskoj.

(Stenogram nalazi se na str. 4, br. 1.)

Rodila majka četiri sina, četiri Jugovića. Bila to djeca lijepa i dobra, krasna i krotka. Kad poodrastoše do kršna momka i oružja svjetla, odlikovahu se na bojnopolju hrabrošću i junaštvom. Ali minu vrijeme i gospodstvo mača i koplja, a nadodje doba i kraljestvo pluga i pera. Braća se vratiše svaki svomu ognjištu, na svoju grud. Nu jer im zemljišta i domovi ležahu u raznim upravnim općinama, braća se — na žalost — nijesu u vrijeme mira tako podupirala složnim radom na kulturnom polju, kako nekada složno lamahu koplja na polju bojnopolju. Malo ne svaki je rezao brazdu na svojoj njivi, pisao svoju knjigu; tek kadkada bacio bi po koji kratak pogled k bratu, ali vrlo bi mu rijetko poslao po kojega radnika na njegovo polje, ma da taj ne bi ni ovdje radio za tuđu krv.

Pitat ćeš: Ko su ta braća? — Bugari su to, Hrvati, Slovenci i Srbi. — A ded mi sad reci: Postoji li medju njima pravi, čisti duševni reciprocitet na polju kulturnoga rada? — Poznajemo li se dovoljno, podupiremo li se bratski medjusobno? — Oh ne. Sudbina nas je politički otudjila jednoga drugomu; moralno otudjujemo se sami, jer se svaki nekako zaljubio u sebe, a za brata si slabo haje. Još najljepšu duševnu svezu, slogu i uzajmnost u kulturnom radu podržavaju donekle Hrvati i Slovenci. Prof. Starè obavješćuje jur dulje vremena Slovence o sadašnjim hrvatskim kulturnim prilikama. Fekonja obradjuje kod Slovenaca jedno doba naše literarne historije. U opće slovenski beletristični listovi lijepo prate naš kulturni rãd, za koji nam ta naša milokrvna braća dadoše kadkada i svojih radnika kao: Vraza, Vilhara, Valjavca, Žepića, Zimu, Musića, Trstenjaka i dr. — Slovenci Vinković, Magdić i Bezenšek jesu i prvi radnici na polju naše hrvatske stenografije.

Ele, što je delfsko proročište u davno doba govorilo pojedincima, to vrijedi danas i za nas kao braću: Poznajmo se — duševno!

Tu si je prelijepu zadaću postavio i «Jugoslavenski Stenograf» sa svojim «Glasnikom», koju će za cijelo vsaki pravi prijatelj Bugara, Slovenaca i Srbalja srdačno pozdraviti. Bilo sretno! — — —

I.

O stenografiji radi se u Hrvatskoj već preko četrdeset godina. Ako se pomisli, da se stenografija i u Austriji počela tek poslije 1848.

godine pravo gojiti*), treba priznati, da mi prema našim prilikama nijesmo mnogo zaostali. Uzme li se nadalje i ta okolnost u obzir, da je u Hrvatskoj u srednjim učilištima (gimnazijama i realkama) dugo bio njemački jezik nastavni jezik**), pa ipak je Vinković već 1862. godine u programu vinkovačke gimnazije — dakle u bivšoj vojnoj Krajini — stao njemački Gabelsbergerov stenografski sistem udešavat za hrvatski jezik, da je 1864. godine Magdić taj rad nastavio, a 1865. godine dr. Kršnjavi već prvu stenografsku kritiku napisao: onda treba priznati, da, kad se je stenografija kod drugih naroda slavodobitno utirala put, Hrvati «in stenographicis» nijesu stajali prekrštenih ruku.

Nu nije se samo u početku kod nas njemački Gabelsbergerov stenografski sistem samo pasivno udešavao za hrvatski jezik, već je tu bilo i samostalnoga pokusa, ako i bez uspjeha. Vinković naime sam piše, da je on «kušao» da stvori «posve nov samostalan sistem» — ali nije uspio, kako nijesu ni drugi vrsni stenografi uspjeli, koji su se — kako Vinkoviću bilo poznato — trudili oko toga, da stvore samostalan sistem slavenske stenografije; ali o kakom povoljnom rezultatu on do god. 1862. nije ništa doznao. S toga se sam «bojazljivo» dao na posao, da preobradi Gabelsbergerov sustav za jugoslavenski jezik.

Dvije godine iza skromnoga početka Vinkovićeva ugleda svjetlo prvi Magdićev rad: «Prilagodjenje Gabelsbergerova stenografičkog sistema hrvatskomu jeziku». Godine 1871. izidje njegova «Stenografija Hrvatska» u prvom, deset godina kasnije u drugom izdanju. Drugi lustrum ovoga desetgodišta između I. i II. izdanja Magdićeve «Stenografije Hrvatske» ispunjen je sav stenografskim radom Bezenškovim, koji je u Zagrebu tri godine izdavao strukovni list «Jugoslavenski Stenograf» a pet godina u gimnaziji poučavao u stenografiji, gdje je odgojio lijep broj stenografa. Među njegovimi učenicima bili su sadašnji najvrsniji radnici na polju hrvatske stenografije. Godine 1879. bješe on pozvan u Bugarsku, kojemu se je pozivu i odazvao. — Godine se 1882. ustrojilo «Hrvatsko stenografsko društvo u Zagrebu», koje od 1891. godine izdaje kao svoje glasilo «Stenograf». Stenografija je u hrvatskim srednjim učilištima fakultativan predmet, koji se je minule godine učio u osam zavoda (računajući realke i š njima spojene trgovačke škole kao jedan zavod). Učilo je pako lanjske godine u Hrvatskoj stenografiju u svem 378 učenika.

*) god. 1849. ustrojilo se u Beču prvo austrijsko stenogr. društvo, u kojem bijahu većim djelom Hegerovi učenici, a god. 1859. drugo u Pragu.

**) u bivšoj vojnoj Krajini čak do početka sedamdesetih godina!

Od godine 189³/₄ postoji u Zagrebu i povjerenstvo za polaganje izpita iz stenografije, kojemu je predsjednik sveučilišni profesor dr. Josip Šilović a stručni ispitatelji profesori: Franjo Magdić, Stanko Miholić i Mijo Vamberger.

Toliko u opće u glavnim crtama kao kratak pregled razvoja stenografije u Hrvatskoj. O pojedinim fazama govorit ćemo поблиže.

(Nastavit će se).

Kako napreduje stenografija proti iztoku.

(Stenogram glej na str. 12. priloga.)

«Zakon narave je tak, da iz malega raste veliko.»

K o s e s k i.

Zgodovina naše umetnosti je sicer skromna, a njen razvitek je zanimiv za vsakega, kdor motri kulturni napredek posameznih narodov in plemen. Stara poslovica «ex ungue leonem» velja tudi tukaj: kakoršen napredek je storila stenografija v posameznih deželah, potem se da soditi o napredku raznih drugih strok, ki so ž njo v dotiki v istih deželah, n. pr. parlamentarizem, sodnijsko obravnavanje, šolstvo itd. Razglejmo si torej v kratkem, kako se je širila stenografija proti iztoku, kateri del Evrope je že nekaj desetletji «na dnevnem redu» ne samo pri diplomatih, ampak tudi pri drugih mislečih ljudeh. Bismarkov «Drang nach Osten» ima si pomen tudi za umetnost Gabelsbergerjevo, kakor bodemo videli iz sledečih podatkov.

V početku četrtega desetletja tega veka odprla se je stenografiji pot pod vodstvom Hinka Jakoba Hegerja v Avstrijo; v početku šestega desetletja prišla je pod Markovićem in Magdićem dalje proti iztočnim in južnim predelom monarhije (na Ogrsko in Hrvatsko); v sedmem desetletju jo je uvel Milovanović v Srbijo, a v osmem pisatelj teh vrst v Bolgarijo in iztočno Rumelijo. Nastopilo je deveto desetletje, v katerem je stenografija prodrla preko mēj zjedinjene Bolgarije na Turško v Odrin in Carigrad.

Naša najiztočnejša predstraža pa stoji dandanes že v Malej Aziji, in to v kapucinskem samostanu v Budži pri Smirni. Tam je nekoliko bolgarskih bogoslovcev, kateri so se učili stenografije še v Plovdivu kot gimnazijalci; a sedaj razširjajo našo umetnost tudi med drugimi svojimi tovariši v semenišču Budžanskem.

To so sicer le majhne skupine naših pionirjev, vendar seme je položeno, početek je storjen, ter naša nada je — kakor veli pesnik — da po naravnem zakonu «iz malega raste veliko».

Ti sporadični pojavi bi se dali primerjati posameznim žarkom, kateri segajo iz središča daleč naprej; tisti žarki pa, kakor upamo, ne bodo ostali dolgo tako osamoteni, ampak se bodo v nedaljnji prihodnosti združili v cele skupine. Takšno skupino videli smo že pred dvema letoma v staroslavnem Plovdivu, kder se je bil sešel prvi kongres bolgarskih stenografov. Lepa kopa navdušenih učencev Gabelsbergerskih se je bila zbrala tukaj prigodom prve bolgarske razstave, kakor smo to opisali v prejšnem zvezku; bila je to večinoma mlada krv, — up naše bodočnosti. Od vseh stranij mlade balkanske države prihiteli so skupaj naši stenografi: od obal črnega morja, od dolnje Donave, gornjega Vardarja, od srbske in turške meje. Želeti bi bilo, da se snide skoro jugoslavjanski stenografski kongres, kder se bodo še pridružili stenografi od obal jadranskega morja, od obrežja Soče, Drave, Save in Drine! V sejah bolgarskega stenografskega kongresa so se razgovarjali o strokovnih vprašanjih, v razstavi so pokazali svoja dela na polju teorije in prakse stenografske, ter za nje bili odlikovani od razstavne «Jury» (odbora za presojevanje izloženih predmetov) z zlatimi in srebrnimi državnimi svetinjami. Podobnega odlikovanja — piše slaven član kr. stenografskega zavoda v Draždanih — še niso dobili stenografi v drugih deželah.

To redko priznanje pa služi bolgarskim stenografom v spodbujanje za daljne delovanje. In ko so se razišli po skončanem kongresu na vse štiri strani svoje domovine, odnesli so v svojih prsah trdne sklepe, da bode vsak v svojem poklicu deloval po svojih močeh za razširjevanje stenografije.

Njih učitelj pa jim je ponavljal ob tej priliki zlate besede našega slavnega mojstra, ter priporočal da bi jih vedno imeli v čislih:

«Kar sem iznašel, sem izdal,
V korist da bo povsodi.
Naj vsikdar takšen ideal
Učence moje vodi!»

A. B.

Григоръ Д. Начовичъ,

министръ на външнитѣ дѣла и исповѣданията.

Г-нъ Григоръ Д. Начовичъ е роденъ въ крайдунавски градъ Свищовъ прѣзъ 1845 год. Първоначалното си образование е получилъ въ родния си градъ, послѣ е слѣдвалъ въ френското училище въ Цариградъ и въ търговското училище въ Виена а най послѣ е свършилъ висша школа въ Парижъ. Слѣдъ получаването на едно солидно образование той се върналъ въ Свищовъ и захваналъ да се занимава съ търговия; обаче поради участието въ народнитѣ движения прѣзъ 1867 год. билъ заставенъ да отиде въ Виена, гдѣто тоже захваналъ търговия. Прѣзъ врѣмето на руско-турската война, той принесълъ заслуги като чиновникъ въ генералния щабъ. Слѣдъ войната установилъ се въ Пловдивъ, гдѣто му било повѣрено редактирането на вѣстникъ „Марица“. Слѣдъ избирането на българския князь, г-нъ Начовичъ билъ повиканъ за финансовъ министръ въ първото българско министерство. Въ това си качество той първи се погрижи за въвеждането на бързописното искусство на служба въ българското народно събрание. По рѣшението на министерекый съвѣтъ той повика отъ Загребъ прѣзъ септемврий 1879 год. редактора на това списание, които приложи Габелсбергеровата стенография на български езикъ и основа стенографическо бюро при народното събрание.

Г-нъ Начовичъ е билъ депутатъ въ

Министръ Гр. Д. Начовичъ.

учредителното народ. събрание, въ великитѣ народни събрания въ Търново прѣзъ 1879 год. и въ Свищовъ прѣзъ 1881 год. и въ всички почти обикновенни народни събрания. Той много пѣти и по много врѣме е занимавалъ министерски постове. Управлявалъ е финанситѣ и външнитѣ дѣла, общитѣ сгради и за едно не продължително врѣме вжтрѣшнитѣ дѣла. Прѣзъ 1885 и 1886 год. е билъ дипломатически агентъ въ Букурещъ, а прѣзъ 1890—1891 год. въ Виена. Каквито служби да е занимавалъ г-нъ Начовичъ, все се е занимавалъ и съ писателство. Намъ е драго да съобщимъ на читателитѣ на „Югослав. Стенографъ“, че г-нъ Начовичъ е билъ, е сега, а надѣваме се, че ще бѣде и за напредъ, приятелъ и покровителъ на бързописното искусство въ България, тъй като той не е пропускалъ сгоднитѣ случаи да насърчава работницитѣ по българската стенография.

Сега е г-нъ Начовичъ министър на външнитѣ дѣла и исповѣданията. К.

Samoglasni „r“ v stenografiji.

(Spisal A. Bezenšek.)

Pod gornjim naslovom spisal je g. Magdić v br. 5—7 Zagrebškega «Stenografa» II letnika članek, katerega hočemo oceniti v sledečih vrstah. Tisti članek zasluđuje pozornost ne zaradi tega, kar je v njem povedano o samej stvari, ampak zaradi osnovnih krivih nazorov (Grundirrtümer) v jezikoslovnem kakor v strokovno-stenografskem obziru, kakoršni so nagomilani v istem članku in po kakoršnih se je sploh g. Magdić vodil pri svojem prevodu Gabelsbergerjevega sestava.

Kakor mora jezikoslovec, ako si hoče pridobiti osnovno znanje katerega slavjanskega jezika, izučiti staro-slovensko slovnico, posebno fonetiko, isto tako bi moral prevodilec Gabelsbergerjevega sestava, ki je osnovan na ustroju jezika, poznati ne samo dotični jezik, za katerega prireja sestavo, nego tudi staroslovenski; kajti ta služi za osnovo novo-slovenskemu, hrvatskemu, srbskemu, bolgarskemu itd. Potem ne bi zabredel v take absurdnosti, kakor n. pr. g. Magdić v omenjenem članku. O zmotah g. Magdića v raznih drugih vprašanih stenografskih bodemo še govorili v posebnih člankih, ter mu tako vsaj nekoliko povrnili trud, ki ga je imel pri tem, da je napisal o našem prevodu dolg članek, obsegajoč jeden cel broj Zagrebškega stenografa. Mi mu te časti sicer ne

moremo storiti, da bi mu posvetili prostor cele številke, kajti imamo dosta drugih važnejših reči, o katerih nam je razpravljati. A storimo kolikor moremo in kolikor predmet zasluži, tako da vsaj g. Magdić ne bode dvomil o naši dobri volji. «Non quis, sed quid», velimo tudi mi in pristopamo k stvari.

G. Magdić sodi v obče o stenografiji tako-le: «U savršenom sistemu svim se pravom zahtieva i mora zahtievati točno i precizno bilježenje svake rieči tako, da se bezuvjetno pravo čita, a da ne treba značenja još tek iz smisla izreke razabirati i po tekstu loviti». (Str. 46—47). Ta sodba je sicer stroga, a pravična. Samo je pozabil dostaviti, da mora pri načinu bilježenja vladati neka doslednost, neka metoda, bez katere vsaka nauka prestaje biti nauka.

Poglejmo sedaj, kako mnenje ima g. M. o samoglasnem «r». Na str. 45 piše: «Istina je, da glas r nije samo suglasnik, nego i samoglasnik u riečih kaošto su: krt, prst itd. . . U običnom našem pismu ne razlikujem samoglasnog r od suglasnoga, pa to nije niti potrebno». G. Magdić govori tukaj o stvari, o katerej nijma pravega pojma. Njegove predstave o r so nepopolne, nejasne, nečiste. Kaj si mora neki misliti čitatelj, kedar prečita prvi stavek? Kakšno čudo mora biti ta r, ki «nij samo soglasnik, nego i samoglasnik». . . In da «v običnem pismu ne razločujemo samoglasnega r od soglasnega, pa da tega niti ni treba». Qui bene distinguit, bene docet, (kdor dobro razločuje, dobro podučuje;) a kdor slabo razločuje — dostavljamo mi — slabo podučuje, kakor g. Magdić.

Čujmo rajše mnenje velikega slavista Miklošiča o tem vprašanji, potem bodemo prišli do čistih pojmov. (Prim. Miklosich: «Vergleichende Lautlehre der slavischen Sprachen». Wien 1879 S. 1, 2 ff.)

A, i, u so trije osnovni stebri vokalizma arijskih jezikov. To uči jezikoslovje v soglasju s fiziologijo. Vsi drugi samoglasniki so nastali iz njih.

(Za nje imamo v stenografiji tri osnovno različne načine simboliziranja: jaka črta za a, visoka lega za i, a nizka za u. Pis.)

Die a-Vocale.

«Auf der ersten Stufe des a-Lautes steht e . . . Aus dem e entwickelte sich schon in der slavischen Ursprache nicht selten der i-Laut ѝ.

Die Lautverbindungen er, el gehen vor Consonanten in einigen Sprachen durch Schwund des e in silbenbildende r, l über, das altslovenisch durch rь, lь oder rъ, lъ bezeichnet wird: črpati črpati aus čerpati, mlza aus melza. Die Worte lauten črpati, mlza.

Dieselben Lautverbindungen er, el gehen vor Consonanten in einigen Sprachen durch Metathesis des r, l und Dehnung des e zu ê in rê, lê über: mreti (mori) aus merti. Es gibt Fälle, in denen Verwandlung des er, el in r, l oder in rê, lê eintreten kann: mrêti, mrti (mori) aus merti. Die Sprache gelangt manchmal auf verschiedenen Wegen

zu ihrem Ziele, das in diesem Falle die Vermeidung der Lautgruppe ist, die durch *tert* bezeichnet werden kann, woraus entweder *tr̄t* oder *tr̄t̄* wird».

Die u-Vocale,

«Die Lautverbindungen *ru*, *lu* gehen zunächst in *r̄b*, *l̄b* über, woraus sich vor Consonanten durch Schwund des *ъ* silbenbildendes *r*, *l* entwickelte, das *r̄b* *l̄b*, oder *r̄b* *l̄b* geschrieben wird: *dr̄vo* aus *dr̄uvo*. Formen wie diese sind nicht nur dem altslovenischen, sondern auch dem neuslovenischen, kroatischen, serbischen, čechischen und bulgarischen bekannt.»

Iz navedenega tolmačenja Miklošičevega sledi jasno, da se je to zlogotvorno *r* razvilo deloma od *ra* (odnosno od *r̄e*), deloma od *ru*. V staroslovenskem, a tudi v bolgarskem in ruskem se piše poleg njega *ъ* ali *ь*.

Kakšen simbol torej pripada zlogotvornemu *r*? Doslednost zahteva, da mora biti takošen, ki odgovarja kakor jednemu tako drugemu samoglasniku, namreč nizka lega (*u*) in jaka senčna poteza (*a*).

To sicer ni moja nova teza, nego jaz sem jo izvel že leta 1879. v svojem prevodu Gabelsbergerjevega sostava na bolgarski jezik. (Glej Българска стенография, § 9.).

Kakor se sploh simbolizujejo samoglasniki v predstoječem soglasniku, (česar se posebno g. M. strogo drži), tako se morata dosledno simbolizovati tudi *ъ* in *ь*, odnosno zlogotvorno *r* v predstoječem soglasniku. To se opravi ne samo na osnovi staroslovenščine in primerjajoče slovnice slavjanskih jezikov, ampak še posebej na osnovi novobolgarščine, kder se še zdaj dobro čujeta za *r*-om *ъ* in *ь*.

Vsled tega odgovarja «duhu jezika» (o katerem g. M. toliko govori, ne da bi ga razumel), da se zlogotvorno *r* izrazuje v predstoječem soglasu, čim je le mogoče. A da je to mogoče v večini slučajev, bomo videli pozneje v primerih.

G. M. razločuje dva načina pri označevanju «samoglasnega *r*»: prvi je neposredno spajanje z obema konzonantoma, med katerimi stoji, a drugi je, kder se spaja samo s predidočim. (Gl. str. 46).

Proti prvemu pravilu se ne more prigovarjati, ker se da jako praktično prilagati v korist kratkosti pisma, ako tudi se s teoretičnega (jezikoslovnega stališča) ne more odobriti. A pri drugem načinu zabredel je g. M. na taka čudna pota, katera se niti s praktičnega niti s teoretičnega stališča ne dajo opravdati.

Povrh tega je g. M. še nedosleden in nelogičen. To pa so že vse nesreče, ki morejo človeka ob jednom skupaj zadeti, ter ga malo ob ugled spraviti. Tako more zabresti le tisti, ki nema pravega znanja o slavistiki, o «duhu jezika» in o logiki.

Naj imajo častiti čitatelji malo potrpežljivosti, da poslušajo še dalje g. Magdića, ter da se sami prepričajo o resničnosti gornje naše sodbe.

«Kada se pako *r* neda neposredno spojiti sa oba konsonanta, medju kojima stoji (ʔ), nego samo sa jednim predhodećim, tada se osjeća nedostatak, koji daje krivu čitanju povoda (!) i to radi toga, što se mora *r* sa drugim konsonantom posredno spajati.»

G. M. torej misli, da spadata *r* in sledeći soglasnik neposredno drug k drugemu. O posredujoćima *ʔ* in *ʔ* on seveda ničesar ne sluti. Potem pa nadaljuje v svoji temeljitosti: «Ovo pako spajanje (t. j. posredno) u obče znači vokal, naročito *e*, ako nije drugi izražen, i po tom se kod čitanja *e* nehotice narivava iza *r*.» Vidite, ravno za to gospodine Magdić! Zakaj pa ne izrazite drugega, ako se *e* toliko narivava? — Mi nismo občutili toliko takega «narivavanja», za to smo se zadovoljili v slovenski stenografiji prosto s tesnim prilaganjem sledečega soglasnika k prejšnjemu. A v bolgarščini, kder se jako dobro slišita za *r*-om *ʔ* in *ʔ* (ter *ж*), pa se tudi v navadnem pismu isto tam pišeta, postavili smo v gore omenjenem § 9. sledeče pravilo:

«Ker se nahaja *ж* (*ʔ*) po načinu izgovaranja tako rekoč v sredini med *u* in *a*, zato ima simbol od jednega in drugega, t. j. nizko lego in jako potezo, torej se označuje na ta način, da se postavi predstojeći soglasnik nizko ter se ob jednem nadebeli.» (A v onih redkih slučajih kder se to pravilo ne bi moglo priložiti, kakor n. pr. za *št* in *šč* slije se ali pa se piše samostalno kot *a-u* (*au*).

To po našem mnenju odgovarja «duhu jezika» popolnoma, a da je tudi dosta praktično, videli bomo precej, čim primerjamo naše, na osnovi tega pravila pisane besede z onimi po novo odkritem Magdićevem načinu s «prekrižanjem». (Glej stenogr. prilogo str. 6, v br. 1).

Dotično Magdićevo pravilo na str. 47 istega članka se glasi: «*r* spoji se neposredno sa predhodećim konsonantom, a presjeće, u znak neposrednoga spoja, sa sledećim konsonantom, i to neposredno ili sa njegovom spojnicom. . . . No kod toga načina nećemo ostati (Razume se, kajti: es ist der Fluch der bösen That, dass sie fortzeugend Böses muss gebären! Ur.) već ćemo ga skratiti time, što ćemo sam presjek, koji nam se tu iztiče kao znak izrazit i karakterističan (glej! glej!) upotrebiti simbolom za izražaj samoglasnog *r*; taj simbol možemo izvesti odmah medjusobnim prekrštenjem dotičnih konsonanta, a onda *r* kao suvišan (!) odpada». Bravo! Poglejmo si torej to «prekrištenje» (prekrižanje), in stavim ne vem kaj, če se ne bodemo, — nomen est omen — res «prekrižali» pred takimi čudnimi znakovi.

Was ich gewesen, bin ich noch. Die Lage
Der Dinge nur hat seitdem sich verwandelt.

(Schiller, Don Carlos II. 11.)

Kako se pišejo gornje besede po našem pravilu o *r*, naj blagovoli č. čitatelj pogledati na str. 6. stenografične priloge prejšnje številki. Mi torej pišemo: *kr̄t* (za razliko od *kret*), *vr̄t* (:vret), *tr̄n* (:tren), *obr̄t* (:obret), *vr̄lo* (:vrela), *gr̄m* (:grem), *pr̄st* (:prest), *str̄n* (:stren) itd.

Na istej strani priloge napisan je cel gornji Magdičev stenogram po našem «pravopisu».

«Odaberimo — tako skončuje g. Magdič svojo razpravo — pisanje kraće, jasnije, koje ruci više prija». Popolnoma smo s tim soglasni in mirne duše prepuščamo častitim čitateljem, naj izbirajo po svojem prepričanju med njegovim in mojim.

G. Magdič priznava, da stenografija «stoji na višem stupnju od običnoga pisma i da je pismo usavršeno» ali bi vsaj trebalo tako biti. Zato pa ne smemo kovati «pravila» po svojej volji, ampak ona morajo imeti svojo znanstveno osnovo. G. Magdič sam veli v uvodu svoje «Stenografije hrvatske», da je stenografija sustav pisma, osnovan na ustroju jezika». In ako je tako, tedaj bodemo po njegovih lastnih besedah (na str. 45 omenj. članka) le o takošnem prevodu mogli reči, da je «znanstveno utemeljen i savršen». Ker smo pa v jednom obziru že dokazali, da Magdičev prevod ni znanstveno utemeljen, torej tudi ne more biti «savršen». A še več, ker je dokazano, da je g. Magdiču slavjansko jezikoslovje «terra incognita», tedaj njegov prevod tudi ne more odgovarjati duhu jezika, «stoga ni — po njegovej lastnej logiki — praktičnoj uporabi».

Z drugimi besedami: ne velja niti v teoriji, niti v praksi. S tim je g. Magdič, ako tudi nehotice, sam svoj prevod hudo obsodil. Mi mu ne bodemo oporekali, kajti tako povrhnostnega prevoda — da ne rabimo strožje besede —, kakor je Magdičeva «Stenografija hrvatska» še skoraj nismo videli na drugem jeziku.

«Je ne dis pas cela, mais. . .»

(Molière, Le Misanthr. 1, 2.)

Стенографически новини. Stenografske viesti. Stenografske novine. Стенографске вести.

ОТЪ БЪЛГАРИЯ.

— Личний съставъ на стенографическото бюро при 1-та сесия на

VIII-о обикновено народно събрание:
Началникъ: Хр. П. Константиновъ. Ка-
меръ-стенографи: Л. Сарафовъ, Х. М.

Гюлгелиевъ, Л. Т. Малъевъ, М. Манчовъ. Помощници стенографи: Т. Хр. Гълъбовъ, Сп. Д. Велевъ, Ст. Аджаровъ. Бюро-стенографи: В. Н. Ивановъ, П. Шаекчиевъ, Н. Т. Малъевъ, Сп. Спасовъ, П. Гумеровъ, К. Милвановъ, А. Найденовъ. Корректоръ: Ст. Тодоровъ.

— Стенографията на Пловдивската гимназия се прѣподава вече пълни 10 години (отъ 1884 г.) отъ издатели на това списание. Първитѣ 5 години е имало вѣскога по 100 ученика приблизително въ двата курса, а послѣднитѣ 5 години вѣскога около 130, до гдѣто се въскачи послѣдната година на 150 ученика. Тѣ сж раздѣлени на два курса: курсъ I има паралелки. На края на учебната година се раздавахж на отличнитѣ ученици медали за въспоминание на 100-годишнината Габелсбергера. А лани се наградихж първи пжтъ 35 ученици съ особени медали съ надписетъ отъ едната страна: „За отличенъ успѣхъ по стенографията, система Габелсбергера-Везеншекъ“; а отъ другата страна ликътъ на Габелсбергера. — Наградитѣ получихж: отъ курсъ II: Костакиевъ Траудифилъ, Молловъ Юрданъ, Ламбревъ Л., Георгиевъ Ст., Константиновъ Хар., Кличаровъ Ив., Вълковъ Т., Данчевъ Н., Ивановъ П. и Андруевъ Н. Отъ курсъ I: Гълъбовъ (отъ VI кл.), Бараконъ и Стояновъ (отъ Va), Божковъ, Ивановъ, Трифоновъ, Христиневъ, Бехоръ и Костовъ (отъ V б), Раковъ (отъ V г), Малъев, Матъевъ, Саввовъ и Найденовъ (отъ IV а), Гърдевъ (отъ IV б), Гуговъ, Баевъ и Бацуровъ (отъ IV в), Педълевъ, Паскалиевъ и Христовъ (отъ IV г), Атанасовъ, Капановъ и Торомановъ (отъ III а), Трифоновъ отъ III б).

— Стенографията въ Търновската гимназия се въведе пръвъ учебната 1891/92 год. Пръвъ този година имало е доста много ученици; по по равни причини, много отъ тѣхъ напустнахж, тъй щото на края на годината надържахж испитъ само 20 ученика.

Пръвъ слѣдующата учебна 1892/93 г. надържахж испитъ отъ I курсъ 18 ученика, а отъ II — 7 ученика. Пръвъ тази година стана първия випускъ по стенографията. Отъ свършившитѣ ученици Стефановъ Стоянъ отъ VI кл. и Саввовъ Стоянъ отъ VI кл. сега свободно си държатъ стенографически бѣлжки по всичкитѣ прѣдмети.

Пръвъ миналата учебна 1893/4 год. надържахж испити отъ I курсъ 36 ученика, а отъ II — 10. Тази година стана втория випускъ. Отъ свършившитѣ Андруевъ Петръ отъ Va и Григоревъ Константинъ отъ Va си държатъ твърдѣ правилни стенографически бѣлжки.

Отъ горния кратъкъ отчетъ се вижда, че пръвъ 1891/92 год. е имало всичко 20 уч., пръвъ 1892/93 — 25, а пръвъ 1893/94 година — 46 уч. Има се надѣжда, че за напредъ числото на ученицитѣ отъ година на година все ще се въскачва.

Пръвъ мин. година класнитѣ упражнения се направихж найдобрѣ отъ слѣдующитѣ ученици отъ II курсъ: Андруевъ Петръ отъ Va кл. Григоревъ Константинъ отъ Va кл. Отъ I курсъ: Ангеловъ Симеонъ отъ III б кл. Ивановъ Димитръ отъ Va кл., Фетваджиевъ Спасъ отъ VI класически. На тѣзи се раздадохж подобни медали, както на Пловдивската гимназия.

— Въ Каванлъкъ имало е частенъ курсъ по стенографията подъ ръководството на Станчо Цаневъ. Участвувахж 20 ученици, отъ които двата свършихж съ отличие, именно: Юрданъ С. Господиновъ и Никола П. Стояновъ.

IZ SLOVENSKIH DEŽEL.

— **Stenografija se predava na gimnaziji ljubljanski, celjski, mariborski, novo-meški, goriški in tržaški.** Natančneje poročila o posameznih tečajih donášali bodemo v prihodnjih brojih.

— **V krogih dunajskih vseučiliščnikov, posebno med članovi akad. društva**

«Slovenije» je prav živo zanimanje za slov. stenografijo. To nam priča dopis predsedništva istega društva dne 16. nov. l. l., v katerem stoji med drugim ta-le stavek: «Naše društvo jako potrebuje slovenskega pismenega stenografičnega pouka; zato se najljubneje obrača

do Vas» itd. To izjavo z veseljem prijemamo na znanje in želimo si kaj podobnega slišati tudi od drugod. Mislimo, da bode tem krogom naš list dobro došel. Taka vrla akademična mladina, ki se navdušuje za vse, kar je koristno in lepo, bodi nam srčno pozdravljena.

Отъ странство. Из страного свиета. Из страного света. Из drugih dežel.

— G. prof. Jan O. Pražák, slavnoznaní česki strokovnjak na polju slavjanske stenografije, bil je izbran v občnem zboru I. praškega društva Gabelsbergerskih stenografov častnim članom v priznanje velikih zaslug, katerih si je pridobil za našo vedo sploh in za društvo posebej. Čestitamo!

— Stenografi avstrijskega državnega zbora dobili so značaj državnih uradnikov. Do zdaj so bili dnevničarji s plačo, kakoršno jim je dajal najemnik stenografskega poslovanja, kateri je prevzemal to delo za 30.000 gld. na leto.

— Английската царица даде на прочутия английскии стенографъ Исака Питмана рицарската титла. Така се

почитатъ въ Англия отличнитъ стенографъи.

— Италианскии министръ на правосъдието е издалъ едно окръжно до чиновницитъ по канцеларницитъ на своето вѣдомство, съ което ги подканва, да изучатъ частъ по-скоро стенографиата. Ония, които ще знаатъ да стенографиратъ, ще се прѣдпочитатъ при повишението.

— Идущий стенографический конгресъ трѣбвало да стане, споредъ рѣшението на послѣдния конгресъ въ Берлиня, прѣвъ мин. година въ Цокхолмъ, нъ се отложи за 1895 год.

Книжовность. Književnost. Книжевност. Književnost.

* Годишното изложение на I-то стенографическо дружество въ Прага за 1893/4 год. излѣзе въ началото на т. год. Отъ него извличаме слѣдующитъ данни: приходитъ на дружеството се въскачихъ на 1683 фор., а равноснитъ на 1625 фор. Дружеството брои 8 почетни, 6 основатели и 7 дописующи и 105 дѣйствителни членове. Прѣдѣдателтъ му е г. проф. Д-ръ. Хероутъ.

* Letno poročilo predloženo občnemu zboru centralnega stenogr. društva v Monakovem, dne 19. decembra pr. l. To društvo, ki obstoji že 45 let, šteje 610 členov; med njimi 29 častnih, 536 izv-

šujočih in 45 takih, kateri se vadijo v stenografovanju. Prihodov imelo je 5855 mark, stroškov pa 5193 mark. Predsednik društvu je g. prof. dr. I. Lautenhammer.

* Стенографија по систему професора Фаулмана за српски језик уде-сно Јулије Хохсингер, испитани учитељ Фаулманове стенографије и. т. д. Издање Бермана и Алтмана у Бечу. 1893. Цена 40 кр. О тој књизи налазимо строго критику у органу I друштва Габелсбергерских стенографа у Прагу «Тѣснописне Listy» бр. 2. Као куривому до-нећемо о прилици један «facsimile» на ове „стенографије“.

ЮГОСЛАВЯНСКИ СТЕНОГРАФЪ

JUGOSLAVJANSKI

STENOGRAPH.

Брой 2. Број.

Година VI. Теџај.

Удѣлѣнѣ.

(Българска народна пѣснь.)

о рѣ о рѣ,

о рѣ о рѣ,

о рѣ о рѣ,

о рѣ о рѣ,

о рѣ о рѣ -

о рѣ о рѣ,

о рѣ -

о рѣ о рѣ,

о рѣ

о рѣ о рѣ

о рѣ о рѣ -

Лето на М. Цурмова

1850 г. 1-го числа

(1850 -)

Родился в 1850 году в с. Цурмово,
 в семье крестьянина. Отец мой был
 человек простой, но добрый и трудолюбивый.
 Мать же была женщина с большим сердцем,
 которая любила и заботилась обо мне
 с детства. В детстве же начал учиться
 в церковной школе, где получил начальное
 образование. В 1865 году окончил
 школу и поступил в гимназию.

В гимназии продолжил образование,
 где получил более обширные знания.
 В 1870 году окончил гимназию и
 поступил в университет.

В университете занимался изучением
 истории и географии. В 1875 году
 окончил университет и получил степень
 кандидата. После окончания университета
 работал преподавателем в гимназии.

В 1880 году переехал в с. Цурмово,
 где занялся земледелием и скотоводством.
 В 1885 году основал собственную
 усадьбу. В настоящее время живу
 в с. Цурмово.

(8)

Kako napreduje stenografija proti istoku.

Luc' Se. w. t. o. -

Nov-

... y p t'
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..

... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..

... ..
... ..
... ..

... ..
... ..

Шетна једнога стенографа по Вашару.

е. ш. мед-

(шб-)

э ф, э д -
 со а в е р е д -
 д т е ~ а
 г м ф о а -
 е т ф (е д т
 е о г д н с т,
 н н д ~ н а д
 - г б и н т -
 н н д ~ н а д,
 г ~ о н т -
 н н а ' о г м н о,
 . н н д ~ л о -
 е д е г р ф,
 - г б к н н -
 н н о г,
 н н к ~ н н о -

—
 н н т д н,
 н н а о -

н н л ' н ф
 н н т н н,
 н н о л н о л l
 н н ф д е -
 г р ' г б а
 н н а д н -
 н н д ф ~ о г е,
 ф е о н н н,
 н н д ф ' г н о,
 о л л ф ' п -
 н н т н н
 о г о о г е,
 н н ф е т
 г о о н н -

—
 н н т н н, н,
 н н д н о о -
 о б, н н л г,
 н н о н н ф ф ' -

Народни пословици - Narodni pregovori.
Народне пословице - Narodne poslovice.

Б, В - В, В

Б В В В -
Б В В В В -
В В В В -
В В В В В -
В В В В В В,
В В В В В -
В В В В В -
В В В В В В -

В В В В В -
В В В В В -
В В В В В -
В В В В -
В В В В -
В В В В В В -
В В В В В В -
В В В В В В -

Б, В - В, В

В В В В В В -
В В В В В В -
В В В В В В В -
В В В В В В -
В В В В В В В -

В В В В В В -
В В В В В В -
В В В В В В -
В В В В В В -
В В В В В В -

Б, В - В, В

В В В -
В В В -
В В В В -

В В В В В В -
В В В -
В В В В В В -

